

תצא ב

דער רמב"ם אָבער א) ברענגט ניט אַראָפּ אין הלכות נדרים די לימודים הנ"ל.¹¹ ב) ברענגט אַראָפּ אַ דריטען מאַמר רז"ל¹²

נדרים פ"א ס"ח (אות ב), דהא דנק' רשע הוא בנדרי איסור (בדרך כלל) נודר מחמת כעס (משא"כ בנדרי הקדש, דנק' רק "חוטא"). וכדבריו משמע לכאורה מפשטות המשך הגמ' שם (כב, א). וכן משמע מרמב"ם שבהערה הבאה.

(11) קושיא גמורה אינה, כי בנוגע לרשע י"ל דנכלל. במ"ש בפ"א הכ"ה יכו "כנדרי רשעים כו' חייב כו' אסור כו' כנדרי כשרים לא נתיחייב בכלום שאין הכשרים נודרים בדרך אסור וכעס", ובכלל מאתים מנה דמוכן שהוא חוטא.

אבל עדיין צריך ביאור, דהו"ל לכתוב ענין זה (דהוי רשע וחוטא) בפני עצמו

[וכבש"ס שם (כב, א) שמבאר שנק' רשע מגז"ש וגם דנקרא חוטא — ראה הערה 4], אף שמפורש במשנה (שם ט, א) "כנדרי רשעים כו' כשרים כו' (שהוא ברמב"ם הנ"ל), שרק "רשעים" נודרים (וראה השק"ט בגמ' שם ט, א-ב)]

— להדגיש חומר ענין הנדרים, כדי שיה' אדם נוהר בהם (ועי' שמביא בסוף הל' נדרים) (מובא לקמן בפנים) דהוי "כאילו בנה במה".

(12) נדרים כב, א, נט, א. ס, ב. יבמות קט, ריש ע"ב. וגייטין מו, רע"ב (וכנסמן במסורת הש"ס).

ברב"ז הל' נדרים (וכן בסוף הל' שבועות) ציין המקור לדברי הרמב"ם, בפרק הנודר מן הירק"י (והוא בנדריים נט שם), ועד"ז בצפצ"נ שם: כן מביאר

(*) ואף שבנוגע לניירות (שהוא נדר מכלל נדרי איסור — רמב"ם ריש הל' נזירות) כתב הרמב"ם (סוף הל' נזירות). האומר הריני נזיר . . . ה"ז רשע וניירות כזו מניירות רשעים הוא — דוחק לומר דסמך ע"ז ושלכן אינו מביא בהל' נדרים (שלפנ"ז) דנק' רשע . . . חוטא.

(*) ומובא בגמרא (שם כב, א) — בהמשך למ"ש שנק' רשע: אף אנו נמי תנינא כנדרי רשעים כו'. (*) אבל בכס"מ שם: פרק קונס (והוא שם דף טו). ובמגדל עוז שם צ"ן לבי מקומות הנ"ל. ומסיים ומייתי לה בכמה דוכתי. וראה לקמן הערה 27.

א. די גמרא זאגט: "כל הנודר אע"פ שהוא מקיימו נקרא חוטא, אמר ר' זבד מאי קרא וכי תחדל לנדור לא יהי' כך חטא², הא לא חדלת איכא חטא". אויך לערנט מען אפ"י פון א גזירה שוה "חדלה חדלה" — "כתיב הכא כי תחדל לנדור" וכתיב התם: שם רשעים חדלו רוגז" — אז "כל הנודר" אע"פ שמקיימו נקרא רשע".

ביידע לימודים ווערן אַראָפּגעבראַכט הלהכה אין טוש"ע³, כל"ה הנודר אע"פ שמקיימו נקרא רשע ונקרא חוטא¹⁰

- (1) נדרים עז, ב.
- (2) פרשתנו כג, כג.
- (3) נדרים כב, א.
- (4) והיינו (ראה דרישה שבהערה 9) דמהפסוק (הנ"ל) עצמו יודעים שנקרא "חוטא" (ראה פרש"י שם ד"ה כי תחדל. מכלל דאי נדר . . . איכא חטא. ועד"ז בר"ן שם ד"ה ויליף), ומהגז"ש ד"חדלה חדלה" (שהוא בפנים) ילפינו דנקרא (גם) "רשע". וראה הלשון והסדר בטוש"ע שנסמן לקמן הערה 8. וראה בהנסמן בהערה 10.
- (5) איוב ג, טז.
- (6) כ"ה גירסת הע"י. וכ"ה בהגהות הב"ח בגמרא שם.

- (7) להעיר מלשון רש"י הנ"ל, דאי נדר ועבד ליי"ו — היינו — שקיים הנדר. ובפרש"י שם דף עז (ד"ה הא לא חדלת) כתב "אלא נדרת' ותו לא".
- (8) יי"ד ר"ס רג. וראה לבוש שם.
- (9) כ"ה הלשון בשו"ע. ובטור שם מעתיק לשונות הגמרא. וראה דרישה שם סק"א.
- (10) כ' הענינים — ראה ט"ז שם סק"א דתלוי אם מצא פתח לחרטה או לא. ובקרבן נתנאל לראש

(*) יודועה השק"ט אם הפירוש דמס' נדרים (גם עד דף כב) הוא מרש"י — ראה יד מלאכי כללי רש"י וחוס' כו' אוח . . . שם הגדולים להחיד"א מע' גדולים מערכת רש"י. שריח (כרך ט) כללי הפוסקים ט"ח אות ד.

וואָס איז דאָך שטרענגער פון דער טענה לא דיין כו'.

ב. וועט מען דאָס פאַרשטיין בהק' דים ביאור דברי הרמב"ם אין דער הלכה הנ"ל: "כל הנודר כאילו בנה במה, ואם עבר ונדר מצוה להשאל על נדרו כדי שלא יהא מכשול לפניו".

דער מקור פון דער הלכה, איז דער מאמר פון רבי נתן וואָס ווערט גע' בראַכט כמה פעמים בש"ס¹⁶, און ר"נ פירט אויס "והמקיימו כאילו הקריב עלי' קרבן"¹⁷. איז ניט מובן: פאַרוואָס ברענגט ניט דער רמב"ם אויך דעם סיום פון דעם מאמר וואָס ברענגט נאָכמער אַרויס דעם גודל החטא אויב מ'איז ניט שואל אויפן נדר (ובמילא — מקיימו), אָז ווען מ'איז מקיים דעם נדר¹⁸ — איז כאילו מ'איז מקריב אַ קרבן אויף דער במה?¹⁹

נאָכמער: אין טור ושו"ע²⁰ ווערט דאָס

וועגן דעם חסרון פון נודר זיין — בסוף הל' נדרים זאָגט דער רמב"ם "כל הנודר כאילו בנה במה ואם עבר ונדר מצוה להשאל על נדרו".

וצריך ביאור: פאַרוואָס ברענגט ער ניט די לימודים הנ"ל פון פסוקים, נאָר "כל הנודר כו'" — אויף וועלכן עס ברענגט זיך ניט קיין פסוק²¹?

אויך דארף מען פאַרשטיין: דעם ענין, אָז מ'זאָל זיך אָפהאַלטן פון נודר זיין, זאָגט שוין דער רמב"ם פריער, אין הל' דעות²², וואו ער רעדט ווי אזוי מ'דארף זיין הנהגת האדם בכלל בנוגע דברים שבעולם — פון וועלכע מ'דארף זיך אָפ' שיידן און פון וועלכע מ'דארף ניט — וז"ל: "לפיכך צו חכמים שלא ימנע אדם עצמו אלא מדברים שמנעתי התורה בלבד, ולא יהא אוסר עצמו בנדרים וב' שבועות על דברים המותרים. כך אמרו חכמים²³ לא דיין מה שאסרה תורה אלא שאתה אוסר עליך דברים אחרים".

איז ניט גלאַטיק: פאַרוואָס ברענגט ער ניט דאָרטן דעם חסרון אין נדרים דמאמרים הנ"ל, אָז "כל הנודר כו' נקרא חוטא (פושע), כאילו בנה במה?" —

בנדרים דף נט ע"א עיי"ש. ובפשטות כוונתם כי שם דוקא הובא מאמר ר"נ ע"ז דקונמות מצוה לאיתשולי עליהן משום דר"נ כו' המפורש ברמב"ם כאן.

(13) ברמב"ם, וגם לא בש"ס (מקומות שבהערה 12). ולהעיר, שבפרש"י יבמות (שם ד"ה כאילו בנה) — על מרזיל הנ"ל "כאילו בנה במה", כתב "דחוטא הוא דכתבי וכי תחדל לנודר וגו' הא לא תחדל והי' כך חטא". ובתודיה הנודר (יבמות שם, גיטין שם) הביא, ד"מ דנפקא לו חדלה חדלה (ע"ש).

(14) פ"ג ה"א.

(15) ירושלמי נדרים פ"ט ה"א (בשינוי ל' קצת).

(16) ראה לעיל הערה 12.

(17) כ"ה בנדרים כב, א (לגירסת הע"י), יבמות וגיטין שם. ובנדרים נט, א, ס, ב (וכ"ה בפרש"י שם כב, א ד"ה ברישא פתחינו) — "כאילו מקטיר עלי".

(18) ראה ר"ן נדרים (כב, א) ד"ה והמקיימו "כלומר שאינו נשאל עליו כאילו כו'". ועד"ז ברש"י גיטין שם ד"ה והמקיימו (וד"ה שלאח"י). וראה גם פרש"י יבמות שם ד"ה כאילו הקריב. תוס' ר"ד גיטין שם. וראה הלשון בטור ובשו"ע שבהערה 20.

(19) ואין לתרץ לפי שהרמב"ם (בספר היד) אין ענינו להעתיק כל הלשון דמרו"ל כ"א רק מה שנוגע להלכה, והנפק'מ להלכה מדברי ר"נ ד"ה המקיימו כאילו הקריב עלי' קרבן" הוא שצריך להשאל על נדרו (בבנדרים נט שם. וראה מקומות שבהערה שלפנ"י), וזה כתב בפירושו

כי מכיון שהרמב"ם מביא התחלת המאמר "כל הנודר כאילו בנה במה", להדגיש חומר ענין הנדרים בכדי שיהא האדם זהיר מלנדר, וה"ל להעתיק גם סיום מאמרו, שמביא גם לתוס' זירין שלא לנדר נוסף על אשר אם עבר ונדר שישאל עליו.

(20) יו"ד סי' רג ס"ג. וכן הובא בראב"ד סוף הל' שבועות. סמ"ג מ"ל רמב בסופה.

יעי²¹ אַראָפּגעבראַכט²²

אַבער ס'איז לכאורה ניט גלאַטיק אזוי צו איינלערנען אין רמב"ם, (א) פון פשטות לשון הרמב"ם, "כל הנודר כאילו בנה במה ואם עבר ונדר מצוה להשאל על נדרו כו'" איז משמע, אז כשם ווי די רישא רעדט וועגן יעדן אופן פון נדר ("כל הנודר"), אזוי איז אויך דער המשך "אם עבר ונדר", מיינט דאס בכל אופן, סיי ביי "ירא שמא כו'" און סיי אויך ביי "ברי לו כו"²⁴.

(ב) ווי קען זיין ברי לן שלא יבוא לידי מכשול — וויבאלד אז אמחזיל במשנתם²⁵, אל תאמינן בעצמך, און זיי האָבן געאסרט זיך שטעלן בנסיון²⁶.

ג. לכאורה קען מען דאס פאַר-ענטפערן ע"פ דיוק לשון הרמב"ם "כל הנודר כאילו בנה במה" — ניט ווי בכמה מקומות בש"ס²⁷ (ועד"ז אין שו"ע²⁸) וואו עס שטייט, "הנודר" סתם — וואָס יש לומר כוונת הרמב"ם בזה:

דער רמב"ם איז ממשיך ומסיים די הלכה, אז "ואם עבר ונדר מצוה להשאל על נדרו כו" במה דברים אמורים בנדרי איסור אבל נדרי הקדש מצוה לקיימן כו". פון דעם וואָס דער רמב"ם מאַכט אַ

דער רדב"ז²³ איז מסביר, אז דעם המשך המאמר פון ר"נ, "והמקיימן כאילו הקריב עלי קרבן" איז דער רמב"ם מפרש באופן זה, אז "אם הוא ירא שמא יבא לידי מכשול ומקיים נדרו ואינו שואל עליו הוי כאילו הקריב עלי קרבן, אבל אם ברי לו שלא יבא לידי מכשול אם רצה לקיים קיים".

(21) ההוספה בטושו"ע "הנודר כאילו בנה (בונה) במה בשעת איסור הבמות" הוא (בכשון הב"ח שם) "לפי שהרא"ש (נדרים כב) פירש כאילו בנה במה בשעת איסור הבמות (לכן כתב רבי" כו)". וכ"ה ברש"י יבמות וגיטין שם: ר"ן נדרים שם (ראה ב"י וב"ח לטור שם), וי"ל (וראה ב"ח שם) שמביאו — כדי לשלול הפירוש (רש"י נדרים כב, א) כאילו בנה במה "לעבודת כוכבים". וברמב"ם י"ל דלא פירשו, כי מעתיק דברי התלמוד בצורתם וכלשונם (וראה יד מלאכי כללי הרמב"ם אות ה). ולהעיר שהרמב"ם מקדים אמרו חכמים.

(22) עוד שינוי בין הרמב"ם וטושו"ע: ברמב"ם באה ההלכה ד, "כל הנודר כאילו בנה במה" בסוף הל' נדרים, ובטושו"ע — בתחלת הל' נדרים. ויש לומר ע"פ המבואר כמ"פ החילוק בין הרמב"ם והשו"ע (ראה לקו"ש חט"ז ע' 374, ועוד), דהשו"ע ענינו בכדי שהאדם ידע את המעשה, ולכן מתחיל בחומר ואזהרת הנדרים, שנוגע למעשה בפועל שאינו רצוי להדיר (ואיזה נדרים משובחים — ראה לקמן שוה"ג להערה 30), ורק אח"כ באו פרטי הלכות נדרים:

משאיכ ספר היד להרמב"ם הוא כמ"ש בהקדמתו "חיבור זה מקבץ לתורה שבצ"ע כולה . . . שאדם קורא בתורה שבכתב תחלה ואח"כ קורא בזה ויודע ממנו תורה שבצ"ע כולה כו", היינו לימוד וידענות הדינים. ולכן כתב הסדר כמו שהוא בידענות הדינים, שמתחיל בהגדרת ענין הנדרים, פרטי הדינים דנדרים. ולבסוף ההלכות — מוסיף בנוגע למעשה, מתי לנדר או שאין לידור כלל וכי' (ועד"ז הוא בסוף כל הלכה שבספר הפלאה. וכ"ה בכ"מ ברמב"ם).

(23) סוף הל' שבעות. וראה גם מגדל עוז שם.

(*) ולהעיר מרש"י סוטה ד, ט"ב (ד"ה במה) — וראה חו"י שבהערה 13 — זהו חדש רות צ, ט"ד.

(24) אלא ש"י"ל, דלא קאי על זה שנודר, כדי לכונן דיעותיו ולתקן מעשיו כו" (שבסוף הל' נדרים שם הכ"ג), שעליו כתב (שם), "הרי זה זריו ומשובח", אלא "שלא ירבה (אדם) בנדרי איסור ולא ירגיל עצמו בהם", ואח"כ מוסיף, "כל הנודר" — היינו שאר כל הנודרים (שלא באופן הנ"ל). אבל דוחק הוא. וראה לח"מ סוף הל' ערכיו. וראה לקמן הערה 30.

(25) אבות פ"ב מ"ד.

(26) סנהדרין קז, רע"א. ובכל יום מבקשים (בברכת השחר) אל תביאני לידי נסיון (ברכות ס, ב).

(27) נדרים כב שם. יבמות וגיטין שם. אבל בב' המקומות האחרים בנדרים שם, "כל הנודר".

(28) ובטור הובא מאמר ר"נ בתוספת "כל". ולהעיר מבי" שם שהביא המאמר "מפ"ג נדרים" והעתיק תיבת "כל".

חילוק צווישן נדרי איסור און נדרי הקדש נאָר ביים צווייטן פאַל פון „ואם עבר ונדרי“, וואָס ביי נדרי איסור איז „מצוה להשאל על נדרו“ און „נדרי הקדש מצוה לקיימן ולא ישאל עליהן אלא מדוחק“ — און ניט בנוגע דעם ערשטן פאַל פון „כל הנודר“ (מלכת-חילה) — איז מוכח, אַז דער ערשטער ענין (פון „כל הנודר כאילו בנה במה“) איז ניט בלויז ביי „נדרי איסור“ נאָר אויך ביי „נדרי הקדש“.

[און אזוי שטייט בפירוש אין פרישה²⁹, אַז מאמר רבי נתן רעדט אפילו וועגן נדרי צדקה, ווייל „אף ע"ג שמצוה הוא ליתן צדקה מ"מ כשהוא נודר ומחייב את עצמו בנדר נראה כאילו הוא מוסיף על מצות הש"י כאילו אין הש"י השלים חוקיו במה שצוה אותנו"].

און דערפאַר איז דער רמב"ם מדייק „כל הנודר“ — צו כולל זיין אויך נדרי הקדש³⁰.

לויט דעם איז אויך פאַרענטפערט וואָס דער רמב"ם ברענגט ניט דעם המשך פון מאמר ר"נ „והמקיימו כאילו הקריב עלי קרבן“: היות אַז „כל הנודר כאילו בנה במה“ מיינט אויך נדרי הקדש — איז אויב דער רמב"ם וואלט ממשיך געווען „והמקיימו כאילו הקריב עלי קרבן“, וואלט עס דאָך געווען בסתירה צום המשך אין רמב"ם „במה דברים אמורים בנדרי איסור אבל נדרי הקדש מצוה לקיימן ולא ישאל עליהן אלא מדוחק שנאמר נדרי לה' אשלם“ ווי-באלד אַז דער קיום הנדר איז „כאילו הקריב עלי קרבן“ — ווי קען מען זאָגן בנוגע לנדרי הקדש „מצוה לקיימן“!

[ועפ"ז איז אויך מתורץ וואָס דער רמב"ם ברענגט ניט אַראָפּ „כל הנודר כאילו בנה במה“ אין הל' דעות, וואָרום דאָרטן רעדט ער וועגן פרישות פון עניני העולם ונדרי איסור; אָבער וועגן נדרי הקדש — רעדט ער ניט דאָרטן].

עס בלייבט אָבער ניט מוכן: וויבאלד אַז אויך נדרי הקדש זיינען „כאילו בנה במה“ — פאַרוואָס זאָגט תורה אַז מען זאָל איבערלאָזן דעם „מכשול לפני“ (די

29) לטור י"ד שם סק"ז.

ודוחק גדול לומר שכתב כן רק בנוגע לצדקה ולא בנוגע לשאר נדרי הקדש. וראה שם סק"ח וסק"א. ולהעיר מאגודה (הובא בברכ"י לשו"ע י"ד שם ס"ה): הנודר אע"פ שמקיימו נקרא רשע יש מפרשים אפילו בנודר בעת צרה דהא על כל הנדרים מייית לה וראה טושו"ע י"ד שם ס"ז בנוגע לצדקה. 30) דאף שבא בהמשך לב' הלכות שלפנ"ז שמדובר בנדרי איסור, הרי מזה שהתחיל זה בהלכה בפ"ע משמע שכולל הכל. ואף שכתב (הל' ערכין וחרימין פ"ח ה"ב). שההקדשות וחרימין והערכין מצות וראוי לו לאדם להנהיג עצמו בדברים אלו כדי לכופ יצרו ולא יה' כלי כו', הרי מסיים שם „אעפ"כ אם לא הקדיש ולא העריך ולא התרים מעולם אין בכך כלום הרי התורה העידה ואמרה כו' לא יה' בך חטא“. והיינו לאדם שמרגיש בעצמו כלי כו', גם עליו אומרים שאם לא הקדיש כו' אין בכך כלום. אבל לאדם שאינו כלי ואינו צריך לנודר להקדש כדי לכופ יצרו — עליו אומרים „כל הנודר

כאילו בנה במה“ (וראה לח"מ שם).

והרי גם בנדרי איסור כתב הרמב"ם (הל' נדרים שם הכ"ג — הובא בלח"מ הנ"ל) ד.מ. שנדר נדרים כדי לכוון דעותיו ולתקן מעשיו הרי זה זריו ומשובח, ואעפ"כ ממשיך בהכ"ז ואילך ש.לא ירבה אדם בנדרי איסור כו' כל הנודר כאילו בנה במה כו'.

וראה לעיל הערה 24.

(*) משא"כ בטושו"ע שם שהתחלת הסימן היא בהחסרון ושלא ינדור. ואח"כ בא (בס"ג) אבל נדרי הקדש מצוה לקיימן כו'. ולבסוף (ס"ז) מי שנדר נדרים כדי לכוון דעתו כו' (שבדברים הכ"ג כד) — נדר הרצוי. ולהעיר שהכתרת להס"י בעשר: איוה דברים משובחים (ואח"כ) ואיוה הם מגונים.

די הסברה בזה:

אין דעם טעם הדבר, פארוואס מ'זאגט אז דער וואָס טוט אַ נדר איז „כאילו בנה במה“, זאָגט דער ר"ן³⁴: „נראה בעיני דלהכי מדמיני לה לבונה במה משום דסליק אדעתיה דנודר דמצוה קא עביד, דרחמנא אסר' במילי דאיסורא ואיהו נמי אסר אנפשיי“. און אויף דעם זאָגט מען „דטעי, דאדרכה לבונה במה דמי דנהי דרחמנא אזהר' לאקרובי קרבנות בפנים, אזהר' דלא לסיף עלי' לבנות במה ולהקריב בחוץ, ה"נ נהי דרחמנא אסר עלי' דברים האסורים כי מוסיף איהו אמאי דאסר רחמנא פשע, כענין שאמרו בירושלמי בפרק פותחין³⁵ לא דיך במה שאסרה תורה אלא שאתה אוסר עליך דברים אחרים“.

דעם צושטעל קען מען טייטשן אויף צוויי אופנים — אין וואָס עס באַשטייט דער חסרון וחסא הנודר: א) אין פעולת הגברא, וואָס ער אסר'ט ענינים וואָס די תורה האָט זיי נישט גע'אסר'ט. ב) אין דער חפצא, אין דעם וואָס דורך זיין נדר איז געוואָרן אַ חפצא של איסור, וואָס די תורה האָט נישט גע'אסר'ט.

[בסגנון אחר קצת: צי דער איסור איז מצד הפועל והפעולה, אָדער מצד הנפעל].

און אויך ביי נדרים ליתן צדקה, ובכלל נדרי הקדש — אע"פ אז דאָרט ווערט נישט קיין חפצא של איסור, קען מען לערנען דעם חסרון (בהמשך לדברי הפרישה³⁶ הנ"ל ס"ג) אויף צוויי אופנים (ע"ד הנ"ל ביי נדרי איסור): א) אז דאָס

„במה“, און נישט אים מבטל זיין, דורך שואל זיין על נדרו (ווי ביי נדרי איסור³⁰)?

ד. ויש לבאר בכל זה:

בהקדם — דעם ענין פון „כאילו בנה במה“ זאָגט דער רמב"ם — און אזוי שטייט אין גמרא — נאָר לגבי נדרים („כל הנודר“), אָבער נישט לגבי שבועות [אע"פ אז בכ"מ אין הל' נדרים ברענגט דער רמב"ם זיי צוזאמען³¹, „הנודר או הנשבע כו.“. נאָכמער: אין הל' דעות, וואו דער רמב"ם רעדט (כנ"ל) וועגן דעם חסרון פון אסר'ן אויף זיך דברים המותרים, איז ער כולל נדרים ושבועות צוזאמען].

און ווי ס'איז מוכח אין סוף הל' שבועות, וואו דער רמב"ם זאָגט: „וטובה גדולה היא לאדם שלא ישבע כלל“ און ער איז ממשיך „ואם עבר ונשבע (ע"ד לשונו גבי נדר בסוף הל' נדרים: ואם עבר ונדר) שיטער כו.“. און ער זאָגט נישט אויף דעם „כאילו בנה במה“.

דער ראָגאטשאווער³² איז דאָס מבאר: „דגבי שבועה דהוא איסור גברא ולא חל האיסור על שום דבר לא שייך לומר כאילו בנה במה³³ דהאיסור הוא השבועה ולא דבר אחר“.

30) ראה תוס' ר"ד נדרים (ס, ב) שעי' השאלה עוקר (גם) נדר שנתקים „שלא יתחשב כמקריב קרבן בכמה בשעת איסור הכמות והאיסור שנהג נמצא שנהג בו בלא נדר“. וראה גם צפע"נ לרמב"ם סוף הל' נדרים.

31) ראה שם פ"א הל' המצוה לקיים. וראה פ"ד ה"א. פ"ה ה"ד י"ט, וכו"כ פעמים בפרקים שלאח"י.

32) צפע"נ סוף הל' שבועות.

33) להעיר גם מחז"ג מהרש"א יבמות שם סד"ה בהפרת נדרים.

34) נדרים כב שם (הובא במפרשי הטור שם).

וראה עד"ז תוס' ר"ד גיטין שם.

35) נסמן בהערה 15.

36) שבא לבאר דברי הר"ן הנ"ל בפנים.

איז מצד דעם עצם נדר — מעשה הגברא, וואָס ער איז מוסיף על מצות השי"ת (ער איז זיך מחייב בצדקה וכיו"ב) וואָס דער אויבערשטער האָט אים ניט מחייב געווען; (ב) דאָס איז מצד הנפעל — ס'איז געוואָרן אַ נייע חלות חיוב פון צדקה (וכיו"ב) על נכסיו (ע"ד הנ"ל בנדרי איסור, אַז ער האָט אויפֿ-געמאַכט אַ חפצא).

ה. עפ"י יומתק דיוק הלשון (הש"ס והרמב"ם), „כאילו בנה במה" — ניט ווי אין שו"ע, וואו דער לשון איז „כאילו בונה במה" שיש לפרשו:

„כאילו בונה במה", איז מדגיש דעם חסרון אין גברא שעוסק בבני' בלתי רצוי' (וואָס קען אים ברענגען צום איסור הקרבה במה³⁷);

דער רמב"ם זאָגט אָבער אַז דאָס איז „כאילו בנה (ונעשית מציאות — חפצא —) במה" ער האָט אויפגעמאַכט אַ חפצא (וואָס איז אַ הכשר³⁸ צו אַ הקרבה) אסורה.

37 ובפרישה לטור שם סק"ז נעתק הלשון „כאילו בונה במה". אבל צ"ע אם אפשר לדייק כזה ב־דפוסים.

38 ראה חדא"ג מהרש"א יבמות שם ד"ה הנ"ל בתחלתו (אבל הוא כתב זה כעוד ביאור על ההשוואה „כאילו בונה במה", ולא כדברי הר"ן). וראה הערה הבאה. וראה לקמ"ס.

39 ראה פרי"י גיטין שם ד"ה כאילו הקריב וגמר עונו שלם. אבל בפרי"י יבמות שם ד"ה סאילו הקריב קרבן — שעבר עליו שתי עבירות. וראה ר"ן נדרים (כב שם) ד"ה ברישא „כאילו בנה במה כ"י שאין העבירה גדולה כ"כ כ"י" (וראה תוס' ר"י גיטין שם). ובמאירי נדרים שם. והאל ואינו איסור גדול. ולהלן שם במאירי „שהנדרים כל שאינו רואה לעצמו צורך בהם יש בהם טורח עבירה". וראה ר"ן (ט, ב) ד"ה כמאז. כיון דכי נדר לאו שפיר עבד כדרי' נתן. ובפרי"י שם ד"ה כרבי נתן „הואיל ועבד איסורא כ"י". ואכ"מ.

לויט דעם איז אויך מדויק לשון הרמב"ם „ואם עבר ונדר מצוה להשאל על נדרו כדי שלא יהא מכשול לפניו". דלכאורה: לויט דעם פירוש הרדב"ז (הנ"ל ס"ב)⁴⁰, אַז דער מכשול איז וואָס ער וועט עובר זיין על נדרו, האָט דער רמב"ם געדאַרפט זאָגן „כדי שלא יבוא לידי מכשול"י, אָדער (ע"ד לשון ה־גמרא⁴¹) „כדי שלא יבוא לידי תקלה", וכיו"ב.

נאָר דערמיט איז דער רמב"ם מדגיש, אַז דאָס איז (ניט מצד הגברא, אַז ער וועט קומען לידי תקלה ומכשול, נאָר אַ) התהוות של חפצא, פון אַ „שלא" יהא מכשול לפניו⁴²; עס'י ווערט אַ מכשול לפני — די חפצא האסור וואָס ער האָט אויפגעמאַכט על ידי נדרו.

און דער טעם וואָס דער רמב"ם לערנט אזוי — איז מצד דעם גופא וואָס די גמרא זאָגט דאָס („כאילו בנה במה") נאָר בנוגע לנדר, און ניט בנוגע לשבועה: אויב מצד דער מעשה הגברא, איז דאָך ע"ד אויך בנוגע שבועה.

ו. לויט דעם איז אויך מובן דער חילוק צווישן דברי הרמב"ם אין הל' דעות און אין הל' נדרים:

אין הל' דעות רעדט דער רמב"ם

40 וכן משמע במגדל עוז שנסמך לעיל שם. וכן מובן בשו"ת מהרי"ק שורש נב. סמ"ג שם. ועוד.

41 ע"ד הלשון בסמ"ג שם: פן יבא לידי מכשול.

42 נדרים ט, ריש ע"ב; י, רע"א — אבל שם אינו לענין נדרי איסור.

43 ראה פרישה שם „לפי הירושלמי הנודר אינו עושה איסור מצד עצמו רק משום דלמא לא יוכל לקיימו אבל רבי נתן סבר שעושה איסור מצד עצמו כ"י". אבל לפי ביאורו (בנוגע לצדקה) אמ"ל שזה בעיקר מצד פעולת הגברא (כנ"ל בפנים ס"ד), משא"כ בהמבואר בפנים שהוא מצד החפצא, מכשול לפניו.

זאגט אז „כל היושב בתענית נקרא חוטא“.

און תוכן ענין זה (דעם חטא ביי נדרים מצד הגברא) ברענגט טאקע דער רמב"ם אין הל' דעות, אז „המהלך בדרך זו (ער איז זיך פורש פון עניני העולם) נקרא חוטא“, און בהמשך לזה: „לפיכך צו חכמים כו' ולא יהא אוסר עצמו בנדרים ובשבועות על דברים המותרים כו' (ובכלל הזה אלו שמתענים תמיד כו' ואסרו חכמים שיהא אדם מסגף עצמו בתענית)“⁴⁶.

ז. ע"פ כל זה וועט מען אויך פארשטיין דעם חילוק צווישן נדרי איסור און נדרי הקדש:

ביי נדרי איסור, איז דורך זיין נדר געווארן א חפצא של איסור, ובמילא האט ער געמאכט א חפצא, א „מכשול לפניו“. און דעריבער איז „מצוה להשאל על נדרו כדי שלא יהא מכשול לפניו“;

משא"כ ביי נדרי הקדש, האט זיין נדר געשאפט (ניט א חפצא של איסור, נאר אדרבה) א חלות חיוב של צדקה (וכו"ב בשאר הקדשות); און דעריבער איז די חפצא ניט אן ענין פון „מכשול לפניו“ — אדרבה, ס'איז א חפצא של מצוה, „מצוה לקיימו“.

און דאס איז אויך דער דיוק אין דעם צושטעל צו „כאילו בנה במה“: בנין במה אויב ער בויט עם מלכתחילה ניט צוליב א פעולה אסורה — איז ניט קיין איסור⁴⁷.

וועגן דעם (פעולות ה)גברא, וואס איז כולל כמה ענינים: אנהויבנדיק פון דער הנהגה כללית של פרישה מדרכי העולם באופן אז „לא יאכל בשר ולא ישתה יין ולא ישא אשה כו' וכיוצא בה“, וואס „דרך רעה היא ואסור לילך בה. המהלך בדרך זו נקרא חוטא שהרי הוא אומר בניזיר כו'“; און עד"ז בענינים פרטיים „שלא ימנע אדם עצמו אלא מדברים שמנעתו התורה בלבד“ כנ"ל, וואס אין דעם זיינען נדרים ושבועות בשווה (ווי דער רמב"ם איז דארטן ממשיך), ווארום אין דער פרישות הגברא פון „דברים המותרים“ — איז קיין נפק"מ ניט באיזה אופן דאס ווערט געטאן⁴⁸;

משא"כ אין הל' נדרים רעדט דער רמב"ם וועגן דעם חסרון מצד דער חפצא, וואס ער האט אויפגעמאכט א דבר איסור. דערפאר זאגט ער דוקא דארטן אז „כאילו בנה במה“ און ניט ביי שבועות כנ"ל.

און דאס איז אויך דער טעם וואס דער רמב"ם ברענגט דא ניט „כל הנודר אע"פ שמקיימו נקרא חוטא“ אדער „נקרא רשע“, ווארום אין הל' נדרים רעדט דער רמב"ם נאר וועגן דעם חידוש וענין מיוחד ביי נדרים — והיינו וואס דער נודר מאכט אויף א חפצא של איסור (און דערפאר „כל הנודר כאילו בנה במה“ כנ"ל), משא"כ דאס וואס „נקרא רשע“ און „נקרא חוטא“, שם ותואר הגברא, וואס איז ניט קיין ענין מיוחד ביי נדרים, וע"ד ווי די גמרא⁴⁹

(46) וראה לח"מ שם.

(47) ראה רמב"ם הל' בית הבחירה (פ"א ה"ג) כיון שנבנה המקדש בירושלים נאסרו כל המקומות כולן לבנות בהן בית לה' ולהקריב בהן קרבן, דאסור גם לבנות בית לה' במקום אחר, לא רק איסור הקרבה בממזר (ראה לקו"ש חט"ז ע' 466 הערה 12), אבל עכ"פ צ"ל בית לה' ואכ"מ.

(44) וגם אם פורש עצמו (סתם) גם לא ע"י נדר ושבועה, ובכלל זה היושב בתענית — ראה רמב"ם שם (הובא לקמן בפנים בסוף הסעיף).

(45) נדרים י, א. וביה בתענית יא, א.

געוואָרן אַן ענין לה"י,⁵³ דעריבער איז — „אשלם“.

ח. בנוגע ענין שהזמ"ג, ז' דנחמתא — דער שבועה⁵⁴ פון דעם אויבערשטן אויף אַריינברענגען אידן אין ארץ ישראל, און בכלל אויף דער גאולה⁵⁵, איז דאָס אַן ענין וואָס דער אוי-בערשטער האָט מבטיח געווען, און נאָכמער — זיך געבונדן כביכול מיט אַ שבועה, און נאָכמער: דורך דעם האָט זיך דאָס אויפגעטאָן אין דער חפצא דהעולם — וויבאלד דיבורו של הקב"ה חשיב מעשה, איז — מצד דער מציאות פון וועלט „מאָנט זיך“ אַז אידן זאָלן אַריינגיין אין ארץ ישראל, און אַז עס זאָל קומען די גאולה האמיתית והשלמה ע"י משיח צדקנו.

און דעריבער, ווי נאָר אידן וועלן תשובה טאָן איז „מיד הן נגאלין“, און עס איז ניט שייך קיינע מגיעות ועיכובים ח"ו מצד עפעס אין וועלט, דאדרכה — וועלט גופא מאָנט אַז עס זאָל קומען די גאולה, און קומען במהרה בימינו ממש. (ע"פ שיחת כ"א מנ"א חשד"מ)

(53) ראה כס"מ כאן: דברי טעם הם דלמה יגרע כח הקדש להשאל עליו כ"י. דייל שכוונתו כנ"ל (בפנים).

(54) להעיר מפרשי עה"ת ואתחנן בתחלתו ד"ה בעת ההיא. שמא הותר הנדר, ובחוקת כ, יב בסופו ד"ה לכן לא תביא פי'. בשבועה'.

(55) ראה לקיש חבי"ה ע' 274 ובהערה שם.

(56) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.

ס'איז נאָר אַ הכשר⁵⁶ צו פעולות בבמה וועלכע קענען זיין אַן איסור (הקרבת קרבן) אָדער אַ מצוה (מקום כבוד לאביו ורבו, קריאה בתורה, אמירת דברי הת-עוררות ממקום „גבוה“ — כלשון הכתובי: על הר גבוה עלי לך וגו' הרימי בכח קולך גו', וכי"ב) או דבר הרשות וסתם.

און דעריבער ברענגט דאָ ניט דער רמב"ם דעם פסוק מפורש⁵⁷, „מוצא שפתיך תשמור ועשית כאשר נדרת“, אַז ס'איז אַ מ"ע מן התורה ער זאָל מקיים זיין נדרו, ווי דער רמב"ם זאָגט פריער⁵⁸, נאָר וויבאלד ס'איז „נדר ל"ה⁵⁹, דאָס איז (ניט) זיין אייגענער איסור וחייב, נאָר דאָס איז)

(48) ראה לעיל הערה 39-38.

(49) ישע"י מ, ט.

(50) פרשתנו כג, כד.

(51) הל' נדרים פ"א ה"ד. ולהעיר דשם כולל

נדרים איסור עס נדרי הקדש (וראה רדב"ז שם).

ועד"ז בשהמ"צ מ"ע צד (וראה רמב"ן בשהמ"צ שם).

וראה מפרשי סהמ"צ שם. צפער"ג להרמב"ם סוף הל'

נדרים [ובהכותרת להל' נדרים לא חילק וכתב (מצוה

א). שישמור מוצא שפתיו ויעשה כמו שנדר"].

אבל במנין המצות שבריש ספר הדי מ"ע צד כתב

המצוה רק בנדרים הקדש „לקיים אדם כל מה שיוציא

בשפתיו מקרבן או צדקה וכיוצא בהם“, ומביא (רק)

הכתוב „מוצא שפתיך תשמור ועשית“. ומדברי

הרדב"ז הנ"ל מובן, שלכן גם ביד הביא ב' הפסוקים.

ואכ"מ.

(52) משא"כ נדרים איסור גם כשנודר, לכונו

דעותיו ולתקן מעשיו שאז הרי זה „זריז ומושבח“

— הרי „דרך עבודה לשם ה'“ (רמב"ם הל' נדרים

פ"ג הכ"ג) ולא „נדר לה“.

תצא ג

פארוואס געפינט מען, אז דער אויבערשטער צאלט שכר מצות (ניט גלייך, נאר) ערשט „למחר (לעולם הבא)“, כמאמר חז"ל, היום לעשותם, למחר לקבל (ליטול) שכרם, אזי דער אויבערשטער איז „מאחר“ שכרם (פון צדיקים גמורים אפילו) ביו „למחר“!!

ב. מפרשים¹² פאָרענטפערן, אז ווי באַלד „כל ימינו אנו משועבדים להקב"ה לעבודתו“ (וואָרום יעדער רגע פון חיי האדם איז ער מחוייב „לשמש את קונו“¹³), קומט אויס, אז דער גאנצער לעבן פון א מענטשן איז איין זמן של שכירות — יעדן אידן איז צוגעטיילט געוואָרן איין „שליחות“ און תפקיד וואָס ער דאַרף דורכפירן במשך חיים חיותו בעלמא דין, און יעדע פעולה שלו בתומ"צ איז א פרט פון זיין שליחות ותפקיד:

דערפאַר איז ניטא קיין חיוב צו צאלן א אידן שכר מצות ביו לאחר פטירתו

א. בנוגע דעם ציווי „ביומו תתן שכרו ולא תבוא עליו השמש ג"ו“ — איז ידוע די שאלה:

חז"ל זאגן אז דער אויבערשטער איז „מקיים“ דאָס וואָס „הוא אומר לישראל לעשות ולשמור“, ובעניננו — מיר גע- פינען בכמה מקומות בחז"ל, אז די עבודה פון אידן בקיום התומ"צ ווערט צוגעגליכן צו דער עבודה פון א פועל פאַר זיין בעה"ב, און שכר מצות איז דער „תשלום“ וואָס דער אויבערשטער (דער „בעל הבית“) צאלט די אידן (די „פועלים“) פאַר זייער „אַרבעט“.

דאַרף לפ"ז אויסקומען, אז יעדער מאָל ווען א איד פאַרענדיקט טאָן א מצוה, זאָל ער באַלד („ביומו“) באַ- קומען דעם שכר פאַר זיין „אַרבעט“ — כציווי השם בתורתו „ביומו תתן שכרו ולא תבוא עליו השמש ג"ו“ (און „לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר“).⁵

(6) להעיר מדב"ר (פ"א, י) אמר משה כ' אתה עושה תורתך לפסתר דכתיב ביומו תתן שכרו... וזו היא שילום עבודה של מ' שנה שעמלתי כ'.

(7) תנחומא בראשית א. רש"י ס"פ ואתחנן.

(8) עירובין כב, א. ע"ז (ג, ד, ב).

(9) כ"ה בע"י עירובין שם (ועד"ז בע"ז ותנחומא שם: ולא היום ליטול שכרו). רש"י ס"פ ואתחנן. ועוד. — נח' לעיל ע' 44 ואילך.

(10) עירובין שם.

(11) אף שישנם עניני שכר גם בעוה"ז (ככל יעודי התורה (ראה לקמן סעיף ד ואילך). וראה משנה ריש פאה. ועוד) — איז עיקר שכרן של מצות. ואח"כ (קידושין לט, ב. חולין בסופה) שכר מצוה בהאי עלמא ליכא (וראה לקוש' ח"ט ע' 197 ואילך).

(12) עיון יעקב לע"י עירובין שם (וראה שם וכן בע"ז ד, ב). ובכמה מפרשים עוד תירוצים. ואכ"מ.

(13) קידושין בסופה.

(1) פרשטנו כד, טו.

(2) שמור פ"ל, ט. ירושלמי ר"ה פ"א ה"ג. וראה ויק"ר פל"ה, ג. ועוד.

(3) ראה אבות פ"ב מ"ד-טו. ת"כ (ורש"י בחוקתי כו, ט. ועוד. — וראה בארוכה „הדרן“ על מס' אבות (נדפס בלקוש' ח"ז ע' 387 ואילך. „ביאורים לפרקי אבות“ בסופו).

(4) קדושים יט, יג. וראה פרש"י ע"פ.

(5) ואע"פ שאם התנה עם הפועל ע"מ שלא יתחייב לפורעו בזמנו תנאו קיים (ש"ע אדה"ז חו"מ הל' שאלה ושכירות כ' ס"ח) — הרי (א) אם יוכל לפרוע בזמנו טוב לפרעו ולא לסמוך על התנאי (ש"ע שם). (ב) ועוד ועיקר: איך מתאים לומר שהקב"ה התנה שלא כהוראתו בתורתו „ביומו תתן שכרו“ — והרי „מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות“ (כנ"ל בפנים).